

# De KOPP BOX

Shirley Van den Driessche en Nathalie Devroe

KOPP staat voor Kinderen van ouders met een Psy- chiatrische Problematiek. Een doelgroep waarmee we al jaren in aanraking komen binnen contex- tbegeleiding en begeleid zelfstandig wonen. Een doelgroep die de nodige aandacht vraagt. De KOPP box, ontwikkeld binnen thuisbegeleidingsdienst de Kerseboom (De Patio vzw), is een laagdrempelige methodiek met een grote meerwaarde om met deze doelgroep aan de slag te gaan.

Wij willen jullie met dit artikel graag even mee- nemen in het werken met de KOPP box. Nathalie stond mee aan de geboortewieg van de box, Shirley gaat er vandaag mee aan de slag binnen de dagdage- lijkse praktijk. In dit artikel schetsen we het ont- staan van de box en hoe je ermee in de praktijk aan de slag kan.

## Het ontstaan van de KOPP-box

Van OPP naar KOPP

In 2001 werd binnen thuisbegeleidingsdienst de Kerse- boom (Brugge) de basis gelegd voor de KOPP-box. Binnen onze begeleidingen zagen we toen een stijgend aantal gezinnen waarbij één of beide ouders met een psychiatrische problematiek te kampen hadden. Ook binnen begeleid zelfstandig wonen zagen we dat er heel wat jongeren afkomstig waren uit een gezin waarin er psychiatrische problemen waren. Als begeleiders beten we vaak onze tanden stuk op deze dossiers omdat we een aantal handelingen of bepaalde attitudes binnen deze gezinnen niet konden plaatsen.

Binnen ons team was er veel drive en goesting om met deze speci eke doelgroep stappen te kunnen zetten en verder te kunnen gaan. Aan motivatie was er geen tekort, zowel bij de begeleiders als binnen de gezinnen. Maar toch lukte het niet om samen de doelen te bereiken en verandering te krijgen. We zagen ook een stijging van het aantal éénoudergezinnen, een meer kwetsbare doelgroep die vaak in moeilijke omstandig- heden terecht kwam als de ouder een psychiatrische problematiek kreeg. In deze situaties werden kinderen soms zeer snel uit hun vertrouwde context gehaald omdat er geen andere mogelijkheden voor ogen waren. Er waren toen heel wat taboes rond psychiatrie en psy- chiatrische problemen (nu nog trouwens, maar we zien een vooruitgang), wat het bespreken hiervan met ouders moeilijk maakte.

Binnen ons team hebben we dikwijls nagedacht waarom het niet lukte binnen deze gezinnen. Lag het bij onszelf? Bij de gezinsleden? Bij hun leefomstandigheden? Was de psychiatrische problematiek de oorzaak? Veel vragen dus, maar weinig antwoorden. Maar we waren binnen ons team geprikkeld om bij te leren en te zoeken naar mogelijkheden op dit vlak.

**KOPP blijft een moeilijk thema, maar ga het niet uit de weg.**

Een eerste belangrijk kantelmoment binnen ons team was de insteek om personen met een psychiatrische problematiek te zien als mensen met 'een tijdelijke beperking'. Dit zorgde ervoor dat alles makkelijker te plaatsen viel binnen het gezin. Dat er soms geen verandering was binnen gezinnen had niet te maken met het 'niet willen', maar kwam vanuit het 'niet kunnen'. Het zijn geen lastige mensen, maar mensen met een last, wat de oorzaak ervan ook is. Op deze manier konden we de problematiek van de ouders en hun effectief gedrag beter inschatten, maar wat betekende dit allemaal voor de kinderen die binnen zo'n gezin opgroeien? Deze insteek boeide ons enorm.

Onze zoektocht naar samenwerking en methodieken We hadden binnen ons team heel wat vragen rond de grenzen van deze ouders. Hoe lang kan iemand de opvoeding van een kind opnemen? Wij hadden een maatschappelijke verantwoordelijkheid om dit mee in te schatten, maar er waren weinig tools of methodieken beschikbaar om hulpverleners hierin te ondersteunen. Ook methodieken om met kinderen aan de slag te gaan, hen weerbaarder te maken, ... vonden we amper terug.



In het zoeken naar handvaten om met KOPP aan de slag te gaan, zagen we in de psychiatrie een belangrijke partner. Er was toen echter zeer weinig samenwerking en afstemming tussen de bijzondere jeugdzorg en de psychiatrie. In dossiers waarin ouders begeleid werden door de psychiatrie waren we vaak niet op de hoogte over de inhoud van de begeleiding, wat de perspectieven waren, wat er zou gebeuren, ... De focus lag sterk op het werken met 'de patiënt', waarbij de context en al zeker de kinderen weinig tot niet betrokken werden. Op deze manier kregen we binnen één gezin twee begeleidingstrajecten, die soms haaks op elkaar stonden. Hoe moesten de cliënten in kwestie dan nog weten wat goed voor hen was?

We gingen op zoek naar materiaal om met deze problematieken om te gaan. We gingen ten rade bij collega's en andere organisaties, maar daar kwam ook vooral de vraag en de nood naar methodieken in het werken met deze gezinnen naar boven. Onze Noorderburen stonden rond dit thema al een stuk verder en we vonden heel wat informatie bij het Trimbos instituut. Daarnaast kwamen we ook in contact met Ben Kwanten die aan de slag was binnen het CGG Waas & Dender. Van hem leerden we heel wat bij, zowel van zijn attitude als van zijn aanpak rond dit thema. We mogen hem met overtuiging de goeroe van de KOPP-werking in Vlaanderen noemen. Hij inspireerde ons om in samenwerking met

andere diensten een aantal zaken rond KOPP uit te werken. Van hieruit werd er een overleggroep opgericht rond het thema KOPP waaraan hulpverleners uit de omgeving van Brugge konden deelnemen. We besproken casussen, dachten samen na over hoe met deze doelgroep aan de slag te gaan. Vanuit deze werkgroep kwamen een aantal jne samenwerkingsverbanden tot stand en werd onze kijk op dit thema sterk verruimd.

Dat er soms geen verandering was binnen gezinnen had niet te maken met het 'niet willen', maar kwam vanuit het 'niet kunnen'. Het zijn geen lastige mensen, maar mensen met een last, wat de oorzaak ervan ook is.

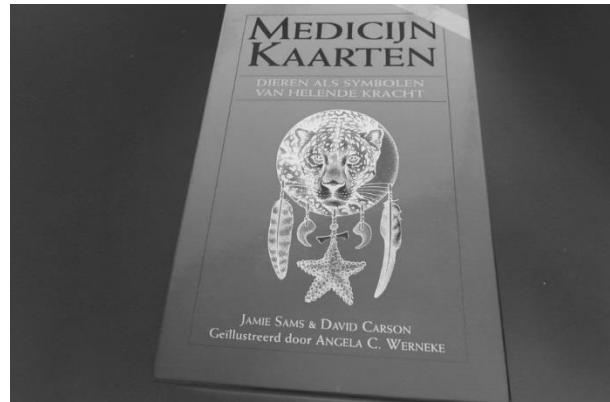
En daar kwam de KOPP BOX

Ondertussen kwamen we heel wat methodieken tegen die we konden gebruiken binnen thuisbegeleiding. We ontdekten de mooie boeken van Janssens Farmaceutica

en zochten naar manieren om hiermee aan de slag te gaan. We maakten er zelf korte verhalen van, verhalen die dicht bij de werkelijkheid van KOPP liggen, verhalen die ervoor zorgen dat ze vanuit een meta-positie naar hun eigen realiteit kunnen kijken. Er werden ook boekjes gemaakt voor de allerkleinsten, met passende illustraties verzorgd door onze creatieve collega Nancy.

Er werd gezocht naar informatie rond de ziektebeelden, we verzamelden info rond assertiviteitstrainingen bij kinderen, bundelden methodieken over het delen van gevoelens, .... Al het materiaal werd vertaald en in een KOPP-kleedje gestopt. Om een rode draad in het geheel te krijgen, voegden we er de signalenkaarten aan toe (KOPP Vlaanderen). Door het stellen van een aantal gerichte vragen, werd het mogelijk in te schatten op welke domeinen kinderen ondersteuning nodig hadden. Heel wat materiaal in huis dus!

We gingen nog een stapje verder en werkten een specifieke methodiek uit, het zgn KOPP-hulpprogramma, waarin we het netwerk van een gezin in kaart brengen. Deze methodiek werd ontwikkeld met het gezin in een gezonde fase. Dit zorgt ervoor dat er bij problemen om



het even bij welk gezinslid er altijd voor ieder gezinslid zal gezorgd worden. Het belangrijkste hierbij is dat de cliënten zelf de regie in handen hebben. Het gevolg was dat het netwerk soms groter was dan de mensen effectief dachten. Het prikkelde de hulpverleners om ruimer te durven denken over netwerken en vroeger samen te werken met de mensen uit de omgeving van het gezin.

Dit alles samen werd in de zgn. 'KOPP-box' gegoten. Er werden vormingen gegeven rond hoe je deze box kan gebruiken binnen begeleidingen en implementeren binnen je werking. Veel voorzieningen in Vlaanderen schaften intussen de KOPP-Box aan en tot op heden horen we nog steeds jne reacties over een aantal methodieken.

Aan de slag met de KOPP-box

Als je met een KOPP-er spreekt of er fora op naleest, valt vooral op dat zij als kind dikwijls verdrukt of genegeerd werden... of zoals ze zelf omschrijven: "de problematiek van mijn ouder overwoog/ overweegt, en van mij werd/wordt verwacht zoveel mogelijk stil te zijn en te helpen. Ik mocht geen kind zijn, er werd niet naar mijn verhaal en last gevraagd." Waar zij meest hulp van ervaren, is om zichzelf te mogen en kunnen zijn, hun kant van het verhaal te mogen brengen zonder schuldgevoel, meer informatie te krijgen over al hetgeen gebeurt en hoe dit komt.

Welnu, wij hebben ervaren dat je aan de hand van de KOPP-box de bovenstaande wens kan waarmaken: je creëert ruimte voor verhaal, voor afstand, je neemt schuld weg bij het kind of de jongere, je ontlast.

De voornaamste basisbeginselen die we sowieso aan eender welke gebruiker wil meegeven zijn:

- » Zoek die methodieken in de box die jou liggen;
- » Pas de methodieken aan per kind/ jongere, naargelang hun noden en interesses en zoek verder (bv via internet) als deze methodieken niet volstaan, zodat je er creatief en op maat mee aan de slag kan;
- » De methodieken zijn slechts een middel. Het komt er vooral op neer om kinderen/ jongeren ruimte te bieden hun verhaal te doen en hen te ontschuldigen. Er wordt altijd eerst gestart met de afname van de **signalenkaart**, dit is een vragenlijst om zicht te krijgen op de specifieke noden van de jongere. Na deze afname weet je waar je op kan focussen en kan je concreet aan de slag.

In een paar sessies (van 1u tot max. 2 u) wissel je onderstaande methodieken af. Bereid dit altijd goed voor (dit neemt best wat tijd in beslag) en zorg dat je meerdere methodieken uit je hoed kan toveren tijdens de sessies, zodat je desnoods kan overschakelen naar een andere werkwijze als blijkt dat er één niet aanslaat, of te belastend is. We sommen hieronder voor jullie alvast enkele methodieken uit de KOPP-box op.

In een paar KOPP-sessies help je de jongere sterk vooruit op vlak van inzichten, eigenwaarde, rust,...

### Is er vooral nood aan info over de aandoening van de ouder?

- » Neem er de informatieve folders bij over de aandoening, overloop de info samen en distilleer eruit wat herkenbaar is voor de jongere, en laat dit staven met voorbeelden uit het leven gegrepen (wat ook kan helpen om te ventileren en jou meer zicht geeft op verdere noden bij de jongere).
- » Neem folders door over de werking van therapieën om de jongere meer zicht te verschaffen in de manier waarop diens ouder benaderd wordt (of zou kunnen worden/ werd).
- » Vraag bijsluiters van medicatie aan de ouder (mandaat is van belang!) en overloop samen de hierop vermeldde symptomen en nevenverschijnselen.



Hier is het terug van belang enkel die zaken eruit te halen waar de jongere over kan meespreken.

» Maak een oefening over het verschil tussen lichamelijk ziek en psychisch ziek. Je kan kaartjes met symptomen door de jongere laten indelen in stapeltjes: gaat het om symptomen van psychische ziekte OF lichamelijke ziekte OF beide?

### Is er nood aan meer ondersteuning voor de jongere?

» Gebruik “ik en mijn vrienden” als methodiek om zicht te krijgen op waar de jongere terecht kan op moeilijke momenten, bij uitval van de ouder, voor plezier en ontspanning (om de situatie even te kunnen vergeten).

» Maak samen een cirkelsociogram op: Wie kent de jongere? Wie hiervan staat het dichtst bij de jongere? Wie weet het meest-minst van de situatie af? Wie ondersteunt het meest -minst (praktisch, emotioneel...)? Wie kan hier eventueel nog aan toegevoegd worden? Wie kan misschien nog meer/ beter ondersteunen (hoe ga je dit vragen)? Er werd gezocht naar informatie rond de ziektebeelden, we verzamelden info rond assertiviteitstrainingen bij kinderen, bundelden methodieken over het delen van gevoelens, .... **Heeft de jongere nood om diens gevoelens meer te plaatsen en te benoemen?**

» Vul samen “ik en mijn gevoelens” in: welke situaties roepen welke gevoelens op? Wat brengt een gevoel teweeg in je lichaam? Hoe merk je dit?

» Ga op een creatieve manier aan de slag met de “medicijnenkaarten”: wie associeer je met welk dier en waarom? Welke eigenschappen zie je bij die persoon terug van dat dier? Met welke dieren/ personen heb je de beste band en aan wat merk je dit? Met wie bots je het meest en waarom?

## Kan de jongere (niet) om met de ziekte?

» Laat de jongere minstens een week “keek op week” invullen: hoe was je dag? Waarom voelde je jou dan terneergeslagen of tevreden? Of geef een schrijfblokje waar de jongere per dag iets positief opschrijft (of met plusjes en minnetjes de kenmerken van de dag overloopt). Na deze week kan je samen analyseren wat effect heeft op het gevoel van de jongere, hoe in de toekomst eventueel anders kan omgegaan worden met situaties. Het noteren van positieve momenten kan de jongere zeker ook helpen om te realiseren dat er ook plezier, ontspanning mogelijk is.

» Werk met de vraagjes uit “ik ga op (wereld)reis en neem mee”: wie mag zeker mee? Wat moet zeker mee? Wat laat je liever achter en waarom? Dit verschaft eveneens zicht op waar de last en de beschermende factoren zitten.

» Maak samen met de jongere diens levenslijn: welke momenten in het leven van de jongere zijn van groot belang (zowel positief als negatief)? Wat zou er moeten gebeuren om een beter gevoel te hebben? Wie kan jou daarbij helpen? Hoe kan je hier zelf stappen in zetten?

» De ladder/emmer/boosheidsthermometer: kunnen de jongere helpen om beter in kaart te brengen wanneer ‘de maat vol is’, wanneer de last te hoog dreigt te worden. Aan de hand daarvan komt de jongere beter tot besef waar de valkuilen en triggers zitten (wat zeker ook een preventief effect kan hebben).

Naast deze methodieken zitten er nog meerdere hulpmiddelen in de KOPP-box of kan je er vanuit eigen ervaringen nog eigen methodieken aan toevoegen, zoals bv. het kwaliteitspel en de toolbox “ik kies voor mijn talent”. Dit om de jongere te bevestigen in zijn/haar positieve kenmerken en de talenten in de verf te zetten, zodat de eigenwaarde een boost kan krijgen.

Je kan de KOPP methodiek gebruiken binnen je begeleiding, maar het kan ook door een neutrale persoon gegeven worden. De tweede optie zorgt ervoor dat de kinderen een eigen aanspreekpunt hebben en dat KOPP een duidelijke plaats heeft binnen de begeleiding. Van hierbij is dat je van de ouders het mandaat hebt om met hun kinderen te mogen

In een paar KOPP-sessies help je de jongere – naar onze ervaring – sterk vooruit op vlak van inzichten, eigenwaarde, rust,... Je biedt de jongere écht tijd en ruimte en gaat creatief en spelenderwijs in interactie. Dit zorgt ervoor dat er veel kan besproken worden zonder dat dit te zwaar weegt. Indien blijkt dat de KOPP-sessies niet volstaan, is het belangrijk de jongere door te verwijzen naar een therapeutische begeleiding;



Tot slot

KOPP blijft een moeilijk thema, maar ga het niet uit de weg. Spreek er vooral over met de cliënten, met de ouders en de kinderen, hoe delicaat het soms lijkt te zijn. Het is belangrijk dat hulpverleners het taboe doorbreken en op die manier het voor gezinnen het ook een stuk eenvoudiger maken. Informeer, ont-schuldig, neem de schaamte weg en maak mensen sterker. Als je hierin slaagt binnen een gezin met een psychiatrische problematiek, hoe klein uw interventie ook, dan heb je al mooi KOPP-werk geleverd. Wij kunnen alvast getuigen welk goed gevoel het werken rond KOPP en met de KOPP-box teweeg brengt (hoe zwaar de problematiek ook is). Jongeren en ouders voelen zich gesteund en gehoord en het maakt je eigen job alleen maar rijker. Een fameuze aanrader dus!

## **Auteurs en contactgegevens**

### **Nathalie Devroe**

Maatschappelijk werker, contextbegeleidster en KOPP verantwoordelijke binnen het mobiele team regio PRIT (acute en langdurige team) & Vormingsmedewerker

rond KOPP bij vzw Jongerenbegeleiding-Informant. [nathaliedevroe@hotmail.com](mailto:nathaliedevroe@hotmail.com)

### **Shirley Van den Driessche**

Pedagogisch coördinator BZW Vzw de Patio, afdeling De Kerseboom 050/33 32 09  
[shirley.vandendriessche@depatiovzw.be](mailto:shirley.vandendriessche@depatiovzw.be)

## **Aanbod Informant KOPP**

Informant biedt vormingsdagen aan rond het thema KOPP. Dit onder de vorm van: »  
Praktijkdagen voor hulpverleners

» Vorming op maat van de voorziening » Supervisie binnen voorzieningen/teams Meer  
info: Johan Moreels, [Johan@jo-in.be](mailto:Johan@jo-in.be), 0486/93.38.24

---



sessies rond sociale interactie en steunfuncties

sessies rond gevoelens

sessies rond zorgen voor jezelf

informatiesessie

Het KOPP-hulpprogramma

signalenkaarten en sessiebepalingen